

לפום צערא אגרא הרב מואיז נבון

משנה מסכת אבות פרק ה

בן הא הא אומר לפום צערא אגרא: נשלמה מסכת אבות

מושגים תלמודיים: לפום צערא אגרא

לפי הצער השכר, שכרו של אדם נקבע לפי מידת טרחתו ויגיעתו בתורה ובמצוות. בענייני העולם, משלמים רק עבור הפירות ולא עבור העמל. אם אדם מייצר כלי במשך שלושה ימים ואדם אחר עושה זאת תוך יום אחד, לגבי הקונה אין זה משנה. לגביו מחיר שניהם שווה. שונים הם פני הדברים באשר לשכר תורה ומצוות, הגדל ועולה לפי העמל שהושקע. לבעל כשרון הלומד מסכת תוך חודש אחד, אין עדיפות על פני אחר שכשרונותיו אינם מעולים ותפיסתו קשה ואטית, ונזקק לשנה שלימה ללימוד אותה מסכת. הראשון יקבל שכר על לימוד של חודש והשני שעמל שנה שלימה יקבל שכר עבור כל השנה, משום שהכלל הוא "לפום צערא אגרא".

שלא כבענייני הגוף ששם העמל אינו אלא **אמצעי** לתכלית מסויימת, הרי שבעניינים רוחניים העמל עצמו הוא תכלית וייעוד בפני עצמו. גם השכר המובטח אינו נמדד לפי ההישגים וההספק אלא על פי מידת העמל שהושקע.

משנה מסכת אבות פרק א משנה ג

אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הו כעבדים המשמשין את הרב **שלא על מנת לקבל פרס**, ויהי מורא שמים עליכם:

Viktor Frankl, Man's Search for Meaning (New York, 1985), p.133.

[M]an is responsible and must actualize the potential meaning of his life. ... The more one forgets himself – by giving himself to a cause to serve or a person to love – the more human he is and the more he actualizes himself. What is called self-actualization is not an attainable aim at all, for the simple reason that the more one would strive for it, the more he would miss it. In other words, self-actualization is only possible as a side effect of self-transcendence.

רמח"ל, דעת ותבונות (יח)

... האל ית"ש הוא תכלית הטוב ודאי. ואמנם, מחק הטוב הוא להטיב, וזה הוא מה שרצה הוא ית"ש - לברוא נבראים כדי שיוכל להטיב להם, כי אם אין מקבל הטוב אין הטבה. ואמנם, כדי שתהיה ההטבה הטבה שלמה, ידע בחכמתו הנשגבה שראוי שיהיו המקבלים אותה מקבלים אותה **ביגיע כפם**, כי אז יהיו הם בעלי הטוב ההוא, ולא יישאר להם בושת פנים בקבלם הטוב, כמי שמקבל צדקה מאחר. ועל זה אמרו (ירושלמי ערלה פרק א, הלכה ג), "מאן דאכיל דלאו דיליה בהית לאסתכולי באפיה" [מי שאוכל מחבירו מתבייש להביט בפניו – תרגום ידיד נפש].

~ יין ~

נדרים דף מט עמוד ב [בתרגום חברותא]

אמר לה רבי יהודה: אמונתי בידך שאיני טועם כל השנה יין אלא רק בקידושא ואבדלתא, וארבע כוסות של ליל הסדר. וקושר אני את צדעי פדחתי מן הפסח עד העצרת [מחמת מיחוש הראש שיש לי מאותו יין שאני שותה בליל הסדר].

שו"ת הרשב"א חלק א סימן רלח

שאלת עוד: מי שאינו שותה יין כל השנה מפני **שמזיקו** או **שנאו**. מהו שיעשה כל הסדר על הפת כמי שאין לו יין שעושה הסדר על הפת כמו שכתב הרב בהלכות? תשובה: מסתברא שכל שיש לו יין צריך לדחוק את עצמו ולשתות. וכדעבד רבי יהודה בר אלעאי דלא הוה שתי חמרא ושתי ארבע כסי. ואמר /צ"ל וחורגני/ חורגני צידעאי מפסחא ועד עצרתא. ...

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעב סעיף י

מי שאינו שותה יין מפני **שמזיקו**, או **שנאו**, צריך לדחוק עצמו ולשתות, לקיים מצות ארבע כוסות.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעב סעיף י

(לה) מפני שמזיקו - ר"ל שמצטער בשתייתו וכואב בראשו מזה ואין בכלל זה כשיפול למשכב מזה: [כן נראה לי פשוט, דאין זה דרך חירות - שער הציון סימן תעב ס"ק נב]:

רב משה פיינשטיין – [יש מצוה לשתות ד' כוסות ודרכם יש קיום מצות חגיגת "חירות". רק ביין שנחשב חשוב מקיימים מצות חירות. ולכן, חייב אדם לשתות יין ולא מיץ ענבים אלא אם כן יגרום לחולי. כ"סמוכים" מביא מעשה רבי יהודה.]
רב סולוביצ'יק – [למי שלא נהנה מיין, שתיית מיץ ענבים נחשב עבורו כחשוב ובו מרגיש ומקיים מצות חירות.]

~ מצה ~

חשוקי חמד (פסחים מג): - האם ראוי להקצות דירה מיוחדת לפסח שמעולם לא נכנס בה חמץ שאלה. מספרים שהברון רוטשילד הראה לאדמו"ר ר' שלמה מבאבוב זצ"ל את ביתו, וגם הראה לו שיש שם דירה מיוחדת לפסח אשר מעולם לא נכנס בה חמץ, והאדמו"ר לא נתפעל מכך והפטיר ואמר בדרך צחות כל שישינו בקום אכול מצה ישנו ב"בל תאכל חמץ", ומאחר ובדירה זו אין אפשרות לאכול בה חמץ, לכן מצוות המצה לא מהודרת, ורק בבית שמוציאים ממנו את החמץ אזי אכילת המצה שלו מהודרת, מה המקור לדברים אלו?

תשובה. נאמר במסכת מנחות (דף ל ע"א) הלוקח ספר תורה מן השוק כחוטף מצוה מן השוק. ופירש **הנמוקי יוסף** ... שאין לו שכר גדול כל כך כמי **שטרח** בכתיבתו, ויש מקום למדת הדין לחלוק ולומר אלמלא שבאה עליו בלא טורח, לא היה עושה אותה. כתבו הוא בעצמו או שכר סופר לכתבו, וטורח בתיקון הקלפים ולסבול עול הסופר עד שנכתב, כאילו קיבלה מהר סיני, יש למדת רחמים לומר כמו שטרח טורח זה כן היה טורח ללכת במדבר כדי לקבל תורה מהר סיני, עכ"ל. לפי זה יש מקום להסביר את דברי האדמו"ר זצ"ל, שאם טורחים לנקות את הדירה שדר בה כל השנה מחמץ יש לו שכר גדול, מה שאין כן כאשר יש לו דירה מיוחדת לפסח, וסוגר את דירתו של חמץ ונכנס לדירת המצה ללא כל טירחה. ובענין זה מצינו בשו"ת **אבני נזר** (או"ח סימן שעב אות ב) בגדל מעלת **הטירחא** באפיית מצות בעצמו, שכתב וז"ל: למה נמעת במצוה חביבה מאד פעם אחת בשנה, ונקנה מצות מן השוק כחוטף מצוה מן השוק, עכ"ל.

ויעוין גם במסכת סוטה (דף י ע"א) המפרשת את דברי הכתוב (בראשית כא לא) 'ויטע אשלי' אמר ריש לקיש מלמד שאברהם אבינו ע"ה עשה פרדס ונטע בו כל מיני מגדים, וכתב מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א (דברי אגדה) שאברהם אבינו לא קנה מגדים מהשוק אלא עשה הכל בידיו מתוך חביבות המצוה.

אך יש גם מקום להסביר את שיטת הנגיד, שדברי הנמו"י אמורים **במצוות עשה** שעליה מקבלים שכר לפי הטרחה, לא כן **בלא תעשה** שיש **לברוח** ממנה בכל מחיר ואפילו כשיקבל מעט שכר, בכל זאת עדיף דירה מיוחדת כי היא בטוחה יותר שאין בה חמץ.

~ מרור ~

חיוב אכילת מרור כאשר נופל למשכב – מדף מקורות של "עולמות" (olamot.net)
שו"ת בשמים ראש (סימן צד) דן בשאלה זו, ולדעתו אין חיוב לאכול מרור אם כתוצאה מכך יפול למשכב כי הפטור שנאמר בגמרא בסוכה ל"חולים ומשמשיהם" מקיום מצות סוכה אינו מסויים למצות סוכה בלבד, אלא זהו **פטור בכל מצוות התורה**, שאם **יחלה בגלל קיום מצוה** [אפילו בחולי שאין בו סכנה] **אינו מחוייב לקיימה**, שכן "התורה לחיים ניתנה", ו"דרכיה דרכי נועם", ולא נדרש מהאדם לקיים מצוות ועל ידי כך ליפול למשכב.

שו"ת בנין שלמה הביא ראייה שאדם השונא מרור או שהמרור מזיקו, וכתוצאה מהאכילה יש חשש שיפול למשכב, אינו חייב לאכול את המרור, שהרי "אינו מחוייב להכניס עצמו בחולי וצער הגוף בשביל מצות עשה, ואף דלא יגיע סכנה מזה, מהא דמבואר בשו"ע (או"ח תרנו) שאינו מחוייב ליתן כל ממונו בשביל מצות עשה. ואפשר דיש ללמוד מזה דהוא הדין דאינו מחוייב להכניס עמנו בצער וחולי בשביל מצות עשה, דהא צער הגוף וחולי עדיפי לאינשי מממונא. ואם כן הדבר נלמד במכל שכן".

משנה ברורה סימן תעג

(מג) יחזור אחר ראשון ראשון - ומי שהוא חולה או איסטניס מותר לו ליקח מאיזה מין שערב עליו ביותר וגם יאכל הכזית מעט מעט בכדי שיעור אכילת פרס דמעיקר הדין יוצא בזה כדלקמן סימן תע"ה ס"ו ואם ג"ז א"א לו מפני בריאותו עכ"פ יאכל מעט או ילעוס בפיו לזכר טעם מרירות אך לא יברך ע"ז:

שער הציון סימן תעג ס"ק סא - אבל אם אינו נוגע לו לבריאותו, ראוי לו לדחוק עצמו בכל יכולתו אף שקשה לו, כדי לקיים מצות חז"ל [אחרונים]:

חֶסֶל סְדוּר פֶּסַח כְּהִלְכָתוֹ, כָּכָל מִשְׁפָּטוֹ וְחֻקָּתוֹ.
כְּאֲשֶׁר זָכִינוּ לְסִדֵּר אוֹתוֹ, כֵּן נִזְכָּה לְעִשׂוֹתוֹ.
זֶה שׁוֹכֵן מְעוֹנָה, קוֹמֵם קְהֵל עֲדַת מִי מְנָה.
בְּקִרְוֵי נְהַל נְטָעֵי כֶּנֶף, פְּדוּיִם לְצִיּוֹן בְּרָנָה.
לְשִׁנָּה הַבְּאֵה בִּירוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה.